

035 ~~ART - Pureté + Abstraction~~ L'art purement abstrait [2]

Vooraf

In het maartnummer (1926) van het tijdschrift *Vouloir* is een artikel van Mondriaan gepubliceerd onder de titel *ART - Pureté + Abstraction*.

Vouloir was het orgaan van de gelijknamige avant-gardistische beweging in Lille, met als voorman de Franse schilder Félix del Marle. De ondertitel van *Vouloir* was: 'Organe constructif de littérature et d'art moderne'. Het eerste nummer verschijnt in januari 1924; totaal verschijnen 26 nummers tussen 1924 en 1927.

Er is ook een manuscript gevonden met ongeveer dezelfde strekking als de publicatie en omdat duidelijk is geworden dat de redactie van *Vouloir* Mondriaans oorspronkelijke tekst (en titel) heeft aangepast, hebben wij besloten om het manuscript en de publicatie afzonderlijk te presenteren.

De publicatie wordt gepresenteerd als [035] ~~ART - Pureté + Abstraction~~ L'art purement abstrait [2] en het manuscript wordt gepresenteerd als [034] L'art purement abstrait [1].

Bron

Twee bronnen met de tekst *L'art purement abstrait* zijn achterhaald.

De eerste is een fotokopie van het manuscript *L'art purement abstrait*¹. Mondriaan heeft op 2 maart 1926 het manuscript *L'art purement abstrait* als bijlage bij een brief opgestuurd naar de redacteur Félix del Marle² voor publicatie in het tijdschrift *Vouloir*. Het manuscript bestaat uit acht - rechtsboven genummerde - pagina's. Een nauwkeuriger beschrijving van deze bron is niet mogelijk, doordat alleen een fotokopie beschikbaar is³. Deze bron beschouwen geautoriseerd en voltooid.

De tweede bron is de publicatie van *L'art purement abstrait* in het maartnummer (1926) van *Vouloir* onder de titel *ART - Pureté + Abstraction*. In het nummer dat Mondriaan heeft bewaard⁴, heeft hij de gedrukte titel doorgehaald en bijgeschreven: *L'art purement abstrait*. Mondriaan vraagt aan Del Marle op het Frans van zijn manuscript te corrigeren; m.a.w. hij heeft toestemming gegeven om de tekst te redigeren. De schilder is echter niet tevreden over de redactie van zijn artikel; daarom beschouwen we deze bron als 'geautoriseerd, maar met twijfel over de redactie'.

Een publicatie achten wij voltooid.

Basistekst en leestekst

Als het manuscript *L'art purement abstrait* en de publicatie *Art - Pureté + Abstraction* met elkaar worden vergeleken, blijkt er door Del Marle zeer veel te zijn gewijzigd. Eerder (1981) is door Mondriaankenner Yves-Alain Bois opgemerkt: 'Les mésinterprétations de Del Marle sont nombreuses. L'une des plus sensibles et la substitution de « naturaliste » à « naturel »: le terme de « naturel » recouvre en effet chez Mondrian tout autre chose que le simple « naturalisme » ou référence à la nature comme motif pictural. Le « naturel » se manifeste certes dans la nature, mais aussi dans tous les domaines de l'activité humaine.'⁵ Dit geeft voldoende reden om hier het manuscript en publicatie afzonderlijk te presenteren en recht te doen aan de receptie van Mondriaans teksten.

Uitgangspunt voor de leestekst is de publicatie in *Vouloir*. De vetgedrukte gedeelten zijn in de leestekst gecursiveerd.

Titel

In het nummer van *Vouloir* dat Mondriaan heeft bewaard, is de titel van de gepubliceerde tekst – *ART - Pureté + Abstraction* – door hem doorgehaald en heeft hij er bijgeschreven: *L'art purement abstrait*. Tengevolge hiervan beschouwen we het manuscript als *L'art purement abstrait* [1] en de publicatie als *L'art purement abstrait* [2]. Om misverstanden te voorkomen is bij de laatste tekst de gepubliceerde titel blijven staan: ~~ART - Pureté + Abstraction~~ L'art purement abstrait [2].

¹ RKD-MCP – 23.

² Félix del Marle (1889-1952), Frans kunstenaar.

³ Het originele manuscript is in bezit van de erven van Guido Molinari (1933-2004), Canadees kunstschilder.

⁴ Holtzman Deposit: Box 1, Folder 18.

⁵ Y.-A. Bois. 'Mondrian en France'. In: *Bulletin de la Société de l'Histoire de l'Art Français* (maart 1981): 290 (noot 17); zie ook : 283-284.

Datering en ondertekening

~~ART - Pureté + Abstraction~~ [L'art purement abstrait [2]] is in de publicatie gedateerd en ondertekend: 'Mars '26 P. Mondrian'. Deze datering is de datering voor de gepresenteerde tekst: maart 1926⁶.

Ontstaan en publicatie

Het contact tussen Mondriaan en Del Marle begint met het toesturen van een nummer van *Vouloir*, waarin een recensie van Del Marle van de 'Art d'Aujourd'hui'-tentoonstelling⁷. Mondriaan reageert daarop als volgt (25 januari 1926): 'Cher Monsieur, je vous remercie de m'avoir envoyée la revue "Vouloir". Votre article j'ai lu avec enthousiasme. Quand vous serez à Paris, j'espère vous voir. Mes salutations sincères, P. Mondrian'.

In de maand februari (1926) is Del Marle met zijn vrouw bij Mondriaan op bezoek geweest, zo blijkt uit een brief van Mondriaan aan Del Marle (2 maart 1926): 'J'avais hier fini mon article que j'ai fais après votre départ, inspiré par ce que nous avons causé et surtout par ce que vous et Madame m'avaient dit à propos de mon atelier. J'espère qu'il vous sera possible de corriger le français; je crois que vous comprendrez ce que j'ai voulu dire. Ce n'est pas nécessaire que ce soit beau français (au contraire!) mais il faut que ce soit correct, n'est pas.'

In deze brief vraagt Mondriaan aan Del Marle om zijn Frans te corrigeren. Maar Del Marle heeft het begrip 'corrigeren' wel erg ruim opgevat, want als het manuscript vergeleken wordt met de publicatie, blijkt Del Marle veel veranderd te hebben. Bovendien wijzigt Del Marle - zoals hiervoor is opgemerkt - zonder overleg de titel.

In een volgende brief (maart 1926⁸) aan Del Marle laat Mondriaan weten, dat het artikel er aan komt, maar dat hij nog een oplossing moet vinden voor het probleem of het neoplasticisme nu 'klassiek' is of niet: 'Cher Monsieur et Ami, Je viens de recevoir votre charmante lettre. L'article est devenue un peu long, vous verez si c'est nécessaire de le placer dans deux numéros. Je peux vous l'envoyer la semaine prochaine. Je m'y suis aussi préoccupé du problème "si le Néo-Plastic. est "classique" (comme Van Doesb. a dit dans le dernier 'Stijl') ou non". C'est également la question dont Domela parle. Il balance entre ma conception et celle de V.D. Mais, quand il était ici, il tient plus tôt mon côté. Je ne sais pas non plus ce qu'il veut dire avec 'labile' mais je crois que s'est le contraire de 'stable', parce que V.D. veut l'opposition à la stabilité de la nature. Enfin vous verez mon opinion dans mon article.'

~~ART - Pureté + Abstraction~~ L'art purement abstrait [2] is gepubliceerd in 'Vouloir' no.19, maart 1926.

Mondriaan is niet tevreden over de publicatie van zijn artikel en schrijft aan Del Marle (2 april 1926): 'Cher Monsieur et ami, J'ai déjà voulu vous remercier des numéros de Vouloir mais d'abord j'étais très occupé et en suite j'ai hésité de vous faire connaître mon mécontentement. L'un des photos est placé transversalement et le titre de mon article ne me plaît pas pureté est pour les Puristes et « abstraction » n'est pas « l'art abstrait » - comme je crois même avoir exposé dans l'article. C'est que nous avons oublié de causer sur le titre. Enfin nous en causerons quand j'aurai le plaisir de vous revoir. Moi, j'étais également un peu étonné de me voir à coté de Van Doesburg avec qui je ne collabore plus à « De Stijl ». [...] Je veux bien, de temps en temps, faire un article pour Vouloir, avec votre aimable aide.'

Mondriaan is op drie punten ontevreden over de publicatie:

1. de titel 'Art - Pureté + Abstraction';
2. een gedraaide afbeelding van een schilderij;
3. het feit dat een artikel van Van Doesburg direct naast dat van hem is geplaatst.

Blijkbaar vond Mondriaan de sterk gewijzigde tekst van minder belang dan deze drie zaken.

Het derde punt was een gevoelige kwestie, want na de breuk met Van Doesburg⁹ had Mondriaan zich uit *De Stijl* teruggetrokken¹⁰ en Del Marle publiceert - zonder gevoel voor de verhoudingen - de artikelen van Mondriaan en Van Doesburg direct naast elkaar.

Afbeeldingen

⁶ Mondriaan woont in maart 1926 in Parijs, 26 Rue du Départ.

⁷ L'Art d'Aujourd'hui. Exposition internationale. Paris: Salle du Syndicat des Négociants en objets d'art, 1-21 december 1925.

⁸ Ongedateerd, vermoedelijk 'maart 1926'.

⁹ Sinds augustus 1924 was de vriendschap tussen Mondriaan en Van Doesburg tot een einde gekomen (Bron: CRII: 127).

¹⁰ C. Blotkamp. *Mondriaan. Destructie als kunst*. 1994: 146-149.

Op een aparte bladzijde in *Vouloir* zijn twee afbeeldingen van schilderijen van Mondriaan afgedrukt¹¹. In het nummer van *Vouloir* dat aanwezig is in Mondriaans nalatenschap, heeft Mondriaan bij de linkerpunt van het ruitvormige schilderij (B152) een 'A' gezet en rechtsbovenaan de bladzijde: 'A = haut'. Wat dus betekent, dat de afbeelding verkeerd is afgedrukt en een kwartslag naar rechts gedraaid had moeten worden.

Vermelde personen

In ~~ART – Pureté + Abstraction~~ *L'art purement abstrait* [2] vermeldt Mondriaan twee personen: Georges Vantongerloo¹² en Pablo Picasso¹³.

Vantongerloo wordt genoemd wegens zijn composities van prismatische volumes¹⁴: 'Elle [la beauté purement abstraite] s'est déjà manifestée en Art, principalement en peinture et en sculpture, bien que dans cette dernière branche nous ne connaissions que les compositions prismatiques de Vantongerloo qui atteignent à l'art purement abstrait.'

Over de abstractie in het werk van Picasso zegt Mondriaan: 'Déjà dans l'œuvre de Picasso on peut apercevoir des lignes qui n'ont rien à faire avec une forme dénudée, réduite par désir abstraitif mais qui ne se justifient que par l'esprit de création.'

Sleutelwoorden

Met een aantal kenschetsende woorden (in alfabetische volgorde) geven we aan wat er in ~~ART – Pureté + Abstraction~~ *L'art purement abstrait* [2] besproken wordt. Van de zogenoemde specifieke en soms minder specifieke Mondriaan-woorden wordt een verklarende omschrijving gegeven in het 'Sleutelwoordenregister'¹⁵. De in dit register verduidelijkte sleutelwoorden zijn hieronder cursief weergegeven.

Sleutelwoorden: *art purement abstrait, beauté objective, beauté plastique, beauté purement abstraite, dualité équilibré, équilibre des rapports seuls, équilibre entre la matière (physique) et l'esprit, équivalence physique-esprit, expression de l'universel, harmonie traditionnelle, harmonie de l'art purement abstrait, esprit nouveau, moyen plastique universel, Néo-Plasticisme, rythme, vitalité.*

Overige opmerkingen

In de laatste alinea van dit artikel zegt Mondriaan nog iets geruststellends over 'het einde van de kunst': 'Et voilà l'art qui touche à sa fin ... ne vous inquiéter pas. Cette fin, encore assez longue, veut dire la délivrance de l'humanité de la domination du physique et vous amène vers l'époque de l'équivalence « physique-esprit ».'

Schilderijen ontstaan tijdens schrijfperiode

Ergens in februari 1926 brengt het echtpaar Del Marle een bezoek aan Mondriaan. Na hun bezoek begint Mondriaan direct aan *L'art purement abstrait*. Dit blijkt uit een brief van hem aan Del Marle (2 maart 1926). Tegelijk met dezelfde brief stuurt hij de voltooide tekst mee. We vermoeden dat Mondriaan medio februari 1926 aan de tekst begonnen is en - wat we zeker weten - heeft hij de tekst op 1 maart 1926 voltooid. Volgens de Catalogue Raisonné heeft Mondriaan in 1926 vijftien schilderijen vervaardigd: B167-B181¹⁶. Hij zal tijdens de periode van het schrijven aan *L'art purement abstrait* met één of meer van deze schilderijen bezig zijn geweest.

¹¹ CRII: 310-311, B152 en CRII: 318-319, B165.

¹² Georges Vantongerloo (1886-1965), Belgisch kunstenaar, medewerker van *De Stijl*.

¹³ Pablo Picasso (1881-1973), Spaans/Frans kunstenaar.

¹⁴ Zie bijvoorbeeld: Angela Thomas. *Denkbilder*, 1987: 141 ('Construction des rapports des volumes' (1919)).

¹⁵ Digital Appendix: Documentation - Mondrian Vocabulary Explained.

¹⁶ CRII: 320-328.